موضع گیری ها:

۱. نفی غایت

یک موضع‌گیری ، **نفی غایت** است ولی از دیدگاه‌های مختلف:

مثل نفی غایت از ناحیه فرد مادّی در نظر وبینش،

یا فرد مادّی در عمل وروش،

یا فرد الهی ِقائل به اینکه افعال الهی، معلّل به اغراض نیست.

غایت؛غرض

لکن توجه به این نکته لازم است که **<u>گاهی</u>** منظور از غایت "ما لأجله الفعل" است (که اخصّ از مایترتّب علی الفعل است) و مرادف با هدف ،غرض، انگیزه، باعث، داعی ونظیر اینهاست و مقابل آن جزاف ولهو ونظیر آن است (ولمّ غائی است که آن را جزء علل ذکر کردهاند یعنی می توان با سؤال «چرا؟» از آن پی جوئی کرد) مثل اینکه گفته می شود چرخیدن ورزشکار در گود، غایتی دارد یعنی به‌ره ِهدف ومقصودی است.

و <u>گاهی</u> منظور"ما ینتهی الیه الفعل" است که ساحل ِتموّج وتصرّم وسَیَلان و لنگرگاه سیر و مرادف با پایان ومنتهی ونهایت است ومقابل آن مبدء و اوّل و ابتدا و نظیر آن است مثل اینکه گفته می شود غلطیدن سنگ در سراشیبی کوه، غایتی دارد.

وشاید رمز این انعطاف در مفهوم غایت، اصل استعمال آن در "رایة" باشد که در سباق[1] ، آن عَلَمی است که در **<u>نهایت</u>** راه گذاشته می‌شود و مسابق، وصول به او را در **<u>نظر</u>** دارد[2]، بخلاف غرض و هدف که این انعطاف را ندارد چون اصل استعمال آن در "رمایة"[3] است که مقصود اصلی، در نظر گرفتن آن برای رمی است[4].

نفی هدف ملازمه با نفی غایت ندارد

بنابر این موضع گیری برای **نفی هدف در آفرینش ملازمه با نفی غایت**به معنای اینکه بالأخره این سیر به کجا و به چه ختم می‌شود؟ **ندارد** ، و این خالی از إشارة فطرت کامنة بشر نیست

۲. اثبات غایت

امّا در جانب **اثبات غایت** و شناخت آن باید نكاتی را به عنوان **مقدمه** در نظر گرفت :

مقدمات

تعدد اهداف؛طولیت و عرضیت اهداف

۱.هدف از یک کار می‌تواند متعدّد باشد چه در عرض هم ای اهدافی در طول یکدیگر، و هدف نهائی که کار بهر او انجام شده دیگر خود هدف ندارد و سؤال به "چرا؟" از آن نمی‌تواند کرد (مگر به معنای استلزام عقلی) و به نحوی مربوط به فاعل می‌شود خواه از جهت استکمال او یا استجلاء.

سه گونه سوال در مورد هدف

۲- نسبت به هدف آفرینش سه گونه سؤال مطرح می‌شود: هدف اصل آفرینش یعنی هدف کل عالم امکان و به بعض تعبیرات انسان کبیر، و هدف آفرینش نوع مثل نوع انسان، و هدف آفرینش شخص، و در نهایت ارتباط این سؤالها با یکدیگر.

راه های دستیابی به هدف

۳- دستیابی به هدف از یک مصنوع از دو راه ممکن است: یا از صانع و مهندس آن سؤال شود یا ملاحظ همانگی جهت یافت عناصر و مؤلفه‌های دخیل در کیان آن شود.

هدف حکیمانه

۴- واژه هدف آنگاه که بار ارزشی داشته باشد مساوق با هدف حکیمانه است که از باب "الاشیاء تعرف بمقابلاتها " با مثل عبث و لعب و لهو و جزاف و اعتباط ونظیر آن مقایسه می شود .

دلالت آیات بر بحث هدف خلقت

۵- دلالت آیات شریفه‌ای که خداوند متعال در آنها هدف خلقت را بیان فرموده است بر دوگونه است: برخی ظهور عرفی‌ـبل‌مؤنه دارد مثل "**و ما خلقت الجنّ‌والانس الا لیعبدون**[5]" وبعضی دیگر نیاز به استظهار و ملاحظات خاصه دارد مثل "**بل نقذف بالحق علی الباطل**[6]"

۶- آگاهی به هدفی حکیمانه بطوریکه موجب آرامش عقل و طمأنینه نفس گردد متوقّف بر وقوف تامّ‌به هدف نهائی و موطن اخیر است چه برسد به اینکه اصلاً ملاحظه نشود، "**كل ولو تعلمون علم الیقین لترونّ‌الجحیم ثمّ‌لترونّها عین الیقین**[7]"، وهرگاه هدف واسطه، واسطه بودن آن ملحوظ نباشد مشکل حل نخواهد شد، "**أما فما یصنع بالدنیا من خلق للآخرة**[8] ".(نهج البلاغه خ ۱۵۶).

[1] مسابقه

[2] الغاية: مدى كل شيء. و يقال: هذا الشيء غاية، أي: انه لا نظير له. أخذ من غاية الحرب، و هي الراية، أو من غاية السبق و هي قصبة تنصب في الموضع الذي تنتهي المسابقة اليه ليأخذها السابق.(كتاب الماء ؛ ج3 ؛ ص971) قال ابن الأنباري: قول الناس هذا الشيء غايته، معناه هذا الشيء علامة في جنسه لا نظير له أخذا من غاية الحرب، و هي الراية، و من ذلك غاية الخمار خرقة يرفعها. و يقال: معنى قولهم هذا الشيء غايته أي وه منتهى هذا الجنس، أخذ من غاية السبق، قصبة تنصب في الموضع الذي تكون المسابقة إليه ليأخذها السابق. و الغاية: الراية(لسان العرب ؛ ج15 ؛ ص143)

[3] تيراندازي

[4] و الغرض: كل ما امتثلته للرمي، (جمهرة اللغة ؛ ج2 ؛ ص749)الغرض: الهدف الذي يرمى فيه.(الصحاح ؛ ج3 ؛ ص1093)الغرض الهدف المقصود بالرمي، ثم جعل اسما لكل غاية يتحرى إدراكها، (مفردات ألفاظ القرآن ؛ ص605)

[5] سوره ذاريات،آيه ۵۶

[6] سوره انبياء،آيه ۱۸

[7] سوره تكاثر،آيات ۵-۷

[8] نهج البلاغه(بنياد نهج البلاغه)،خطبه ۱۵۶،ص ۱۸۰

بازبينى #1
ايجاد شده 28 اوت 2025 10:47:11 توسط ... .
به روزرسانى شده 28 اوت 2025 11:37:08 توسط ... .